

Magins inflytande på sederna och rättsbegreppen.

Att folkens seder och rättsbegrepp rönt inverkan af religionen är allom bekant; att de äfven i icke ringa grad påverkats af magin är däremot en omständighet, som hittills föga uppmärksammats. Jag skall i det följande anföra några exempel på detta inflytande.

Magin är, liksom religionen, grundad uppå tron på tillvaron af mystiska, öfvernaturliga krafter; men medan människan i den religiösa kulten vädjar till ett öfvernaturligt väsendes fria vilja, gör hon i magin själf bruk af öfvernaturliga krafter, hvilka antagas verka rent mekaniskt. En magisk kraft kan vara antingen lyckobringande eller skadegörande. En kraft af det förra slaget bor i en välsignelse, en kraft af det senare slaget i en förbannelse. Välsignelsen och förbannelsen äro ursprungligen icke böner till en gud utan rent magiska medel, genom hvilka önskingar öfverföras på personen eller saken, som välsignas eller förbannas, för att där förverkligas. Tron på möjligheten af en sådan öfverförings- och förvandlingsprocess grundar sig på det nära sambandet mellan en önskan och föreställningen om dess uppfyllelse. Önskingen betraktas som ett verklighetens frö, hvilket endast behöfver ett tillskott af magisk kraft för att utveckla sig. Sådan kraft kan tillföras önskingen på mångahanda sätt.

Om den uttalas af eller öfver hufvud utgår från en person som själf antages besitta magisk kraft, såsom fallet är med så kallade heliga män, så äger den i och med detsamma betingelsen för sin uppfyllelse. Detsamma kan vara fallet om önsknigen uttalas på ett säreget sätt eller klädes i vissa formler, hvilka man tillskrifver öfvernaturliga egenskaper. Vissa personers blickar ha likaledes förmågan att öfverföra och realisera en önskan. Och ett medel, som mycket ofta användes för att ladda en önskan med öfvernaturlig kraft är att i välsignelsen eller förbannelsen inblanda namnet på ett öfvernaturligt väsen, en ande eller en gud genom att gifva densamma formen af en åkallan. Ursprungligen är det i dylika fall icke fråga om ett vädjande till det öfvernaturliga väsendets vilja, utan det blotta uttalandet af dess namn är tillräckligt att tillföra välsignelsen eller förbannelsen den magiska kraft, som det enkla ordet saknar. Sålunda anträffas både i Gamla Testamentet och i Talmud spår af den gamla föreställningen att Guds namn kan med fördel användas äfven i sådana förbannelser, som äro fullkomligt oförtjanta. Men med fördjupningen af den religiösa känslan måste denna föreställning uppgifvas. En rättfärdig och mäktig gud kan icke gå in på att låta sig och sitt namn användas som ett viljelöst redskap i händerna på onda människor. Förbannelsen kommer därför med tiden att betraktas som en bön, hvilken går i uppfyllelse endast om den är välförtjänt: i Salomos ordspråk säges att en oförtjänt förbannelse far förbi såsom sparfvén far sin kos och såsom svalan flyger bort. Och detsamma är förhållandet med en välsignelse. Jakob tog sin faders välsignelse med list, och då han en gång var i besittning däraf betraktades det som helt naturligt att den skulle gå i fullbordan, precis på samma sätt som ett läkemedel verkar lika säkert vare sig patienten har köpt eller stulit det. Men senare inskränktes välsignelsens verkningskraft genom moraliska hänsyn. I Davids psalmer säges det att den barmhärtiges säd varder välsignad. Händer det sedan att en gud ofta anropas i sammanhang med ett visst slag af handlingar, uppkommer

lätt den föreställningen att han belönar eller bestraffar sådana handlingar äfven oberoende af människornas åkallan. Dessutom kan det inträffa att förbannelserna själfva personifieras såsom öfvernaturliga väsenden; grekernas Erinyer t. ex. voro i många fall endast personifikationer af förbannelser uttalade af vissa personer. Eller den magiska kraften, som gömmes i en välsignelse eller förbannelse, kan öfvergå till ett attribut hos den högste guden på grund af dennes benägenhet att attrahera nästan hvarje öfvernaturlig kraft som öfverensstämmer med hans allmänna natur, en process som jag strax skall illustrera genom exempel. Sålunda erhålla med tiden flere slags handlingar en religiös sanktion därigenom att de ursprungligen föranledt människor att välsigna eller förbanna den handlande, och grunden härför ligger i tron på välsignelsens och förbannelsens magiska kraft.

Denna tro har i många fall ökat föräldrarnas makt öfver barnen och skärpt barnens lydnessplikt mot sina föräldrar. I Uganda i mellersta Afrika anträffas föreställningen, att om en son vägrar att lyda sin fader och denne som straff berör sonen med sin kapp, är sonen i och med detsamma förbannad och kommer att snart därpå dö, med mindre han erhåller sin faders förlåtelse genom att offra en get; genom beröringen med kappan öfverför fadern sin förbannelse på sonen. Hos flere folk i nordöstra Afrika råder allmänt den föreställningen att ett företag af ett eller annat slag ovillkorligen måste ha de gamles välsignelse för att lyckas. Araberna i Marocko ha ett ordspråk som säger, att „om helgonen förbanna dig bota dig dina föräldrar, men om föräldrarna förbanna dig kunna helgonen icke bota dig“; med andra ord, en faders eller moders förbannelser äro kraftigare än själfva helgonens. De gamle israeliterna trodde att föräldrarna, och särskildt fadern, kunde genom sina välsignelser och förbannelser bestämman barnens öden; och det förefaller högst sannolikt att den belöning — lycka och långt lif — som i Mose bud utfästes för dem hvilka hedra fader och moder, ursprungligen uppfattades som ett resultat af föräldrarnas

välsignelser, ehuru de senare, på grunder som jag redan antydtt, erhållit en religiös omtydning. I Syrachs bok finna vi den ursprungliga tanken tydligt uttalad: — „Med gärning och med ord hedra dina föräldrar, att deras välsignelse må komma öfver dig! Ty faderns välsignelse bygger barnen hus, men moderns förbannelse rifver det ned i grunden!“ Hos flere andra forntida folk — egypterna, inderna, aztekerna i Mexiko — anträffa vi löftet om långt lif såsom belöning för lydnad mot föräldrar, troligtvis af samma anledning. I sitt arbete om „Lagarna“ uppehåller sig Plato utförligt vid betydelsen af att barn vörda sina föräldrar: en faders eller moders förbannelser äro mäktigare än alla andra förbannelser, och icke mindre kraftiga äro föräldrars böner till barnens förmån. Enligt grekernas uppfattning hade föräldrar sina Erinyer, som hämnade oförrätter hvilka deras barn begått mot dem, och föräldrarnas Erinyer voro helt säkert ingenting annat än deras personifierade förbannelser. Men samma funktion öfverföres också stundom på Zeus själf. Hesiodos säger att om någon gör sig skyldig till opassande beteende mot en åldrig fader eller moder, vredgas Zeus och bestraffar förr eller senare den vanvördiga sonen eller dottern. Romarne åter hade sina *divi parentum*, föräldragudar, som, också de, måste uppfattas som föräldrarnas personifierade förbannelser. I en gammal lag, som tillskrifves Servius Tullius, säges det att om en son slår någondera af sina föräldrar och denna beklagar sig, skall han hemfalla åt föräldragudarnes hämnd.

Man måste fråga sig hvarför föräldrars förbannelser och välsignelser anses ega en sådan ovanlig kraft. En orsak härtill är helt säkert den mystiska vörndnad för ålderdomen, som är så allmän hos vidt skilda folk. Gamla personer betraktas ofta hart när som öfvernaturliga väsen. I Marocko påstår folket att mannen med åren förvandlas till ett helgon och kvinnan till en *djinna* eller ond ande; — som halft öfvernaturliga betraktas de hvardera. Det är icke endast föräldrar, utan gamla personer i allmänhet, som anses äga förmågan att uttala verkningsfulla välsig-

nelser och förbannelser. Hos israeliterna var faderns mystiska privilegium att kunna bestämma sonens framtida öde särskildt påfallande, då hans dagar voro lätt räknade. En annan anledning till att en faders uttalade önskningsar af antikens folk antogos vara mera effektiva än andra dödligas är den, att hos dem fadern tillika var präst, familjens offerbringare. Men på samma gång hämta äfven föräldrarnas välsignelser och förbannelser magisk kraft ur deras öfverordnade ställning inom familjen och den aktning de naturligen åtnjota. Det inflytande en sådan öfverlägsenhet utöfvar på förbannelsens styrka framgår af flere fakta. Grekerna antogo att Erinyerna hämnade oförrätter, som yngre familjemedlemmar begått mot äldre bröder och systrar, hvaremot en yngre bror och syster icke hade någon hämnande Erinys på den grund, att deras förbannelser icke tillmättes någon synnerlig betydelse. Araberna i Marocko påstå, att den förbannelse som en man utslungar mot sin hustru är lika verkningsfull som den, med hvilken en far bestraffar sina barn. Och infödingarne på Tongaöarna i Stilla hafvet tro, att förbannelser sakna all kraft om den, som uttalar dem, står betydligt lägre i den sociala rangskalan än den, mot hvilken de äro riktade.

Ett annat område, inom hvilket tron på magiska krafter inverkat på sederna är gifmildheten mot nästan. I Marocko skulle det aldrig falla någon in att äta i andra personers närvaro utan att han bjöde de närvarande att deltaga i måltiden, ty i motsatt fall kunde åskådaren lätt förgifta maten med sitt onda öga. Af en liknande anledning anses det farligt att afslå en begäran; om någon t. ex. visar stor lust att köpa min bössa eller häst, gör jag klokast i att sälja den, då eljes någon olyckshändelse sannolikt komme att inträffa med bössan eller hästen. Föreställningen att magisk olyckskraft, hvad marockanaren kallar *l-bäs*, kan öfverföras med blicken eller rösten eller på annat sätt, lägger ett mäktigt vapen i hand på den fattige. Enligt de gamle grekerna hade tiggaren sin Erinys, som tog hämnd på den ogifmilde. Det säges i Salomos ordspråk: „Den som gifver åt den fattige, honom

skall intet fattas, men den, som tillsluter sina ögon, drabbas af mycken förbannelse.“ Samma tanke återfinnes i Syrachs bok: — „Ifrån den bedjande vänd icke bort ditt öga, och gif icke en människa anledning att förbanna dig! Ty när han förbannar dig i sitt sinnes bitterhet, skall Han som skapat honom, höra hans bön“. Den fattige är i stånd icke endast att bestraffa den obarmhertige med sina förbannelser utan äfven att belöna den frikostige med sina välsignelser. Under min vistelse hos Andjrastammen i norra Marockos bergstrakter besöktes byn, där jag bodde, af en skara vandrande *tolba*, skriftlärde, som gingo från hus till hus mottagande gåfvor och gifvande sina välsignelser i gengäld. Då de skriftlärde lämnat byn antyde jag för mina vänner, byfolket, att besöket hade varit ganska kostsam. „Ånej“, fick jag till svar. „Vi ha tvärtom gjort en god affär. När vi gåfvo de skriftlärde *en* penning eller *en* get, gåfvo de oss tio i stället genom sina välsignelser.“ Då en stadsbo i Marocko beger sig ut på resa till landsbygden, skulle han aldrig försumma att gifva en slant åt någon af tiggarna, som dekorera stadsporten — icke för tiggarens skull utan för sin egen, i afsikt att få tiggarens välsignelse med sig på resan. I Syrachs bok läsa vi likaledes: „Åt den fattige utsträck din hand, att din välsignelse må varda fullkomlig!“

Den redan tidigare framhållna tendensen i förbannelser och välsignelser att antaga karaktären af böner förklarar till någon del hvarför en religiös betydelse så allmänt tillskrifvits barmhärtighetens plikt; men den hufvudsakliga orsaken till den utomordentliga vikt som de orientaliska religionerna lagt på denna plikt synes ligga i det nära sammanhanget mellan allmosegifvande och offrande. Då födoämnen offras åt en gud, antages att födan i andlig måtto ätes af guden, medan dess materiella beståndsdelar bli kvar och ätas af de fattige. Och då offrandet fortfar såsom en ceremoni, trots man börjat inse att en gud icke behöfver och icke kan näras af människor, bli de fattige gudens arftagare och allmosegifvaren ärfver offrarens förtjänst. Handlingens förnämsta dygd ligger då i gifvarens

själförsakelse, och dess förtjänstfullhet mätes efter den „uppförfing“ den kostat honom.

Af synnerligt intresse är magins inflytande på behandlingen af främlingar. På de lägre kulturstadierna betraktas främlingen under vanliga förhållanden som en fiende, hvilken saklöst kan plundras eller dödas. T. o. m. i Grekland och Rom i forna tider samt hos de gamla germanerna var främlingen i afsaknad af alla lagliga rättigheter, och ännu mot slutet af medeltiden var hans ställning i Europas länder allt annat än afundsvärd. Med sådana exempel för ögonen kunna vi icke förvåna oss öfver att vilden ofta är fientlig mot främlingar. Mycket märkvärdigare är, att samme främling, som i allmänhet lämnats utan skydd af seden, behandlas med den mest utsökta artighet såsom gäst. Gästfrihet är en egenskap, som tyckes förekomma hos så godt som hvarje naturfolk, hvilket icke depraverats af en främmande så kallad högre kultur. Och vid sidan af den rättslöshet, som eljes utmärker förhållandet mellan individer tillhörande olika samhällen, äro gästvänskapens bud rent af häpnadsväckande. Främlingen välkomnas med särskilda hedersbetygelser. Den bästa platsen i kojan upplåtes åt honom. Den bästa födan gifves honom. Han serveras först. Han behandlas af hushållets egna medlemmar såsom en herre behandlas af sina tjänare. Hans lif och egendom skall beskyddas under alla förhållanden, äfven om hushållets egna medlemmar därigenom utsättas för fara. Ja, seden fordrar att gästfrihet skall visas t. o. m. en fiende. De gamla nordborna ansågo det för en plikt att vara gästvänlig mot en person som kommit till deras hus, äfven om det befanns att han mördat sin värds broder och sålunda under alla andra omständigheter hade varit utsatt för hans hämnd.

Det är sant att gästfrihetens plikt är af kort varaktighet. Hos anglo-saxarne gällde regeln „två nätter en gäst, den tredje en medlem af hushållet“, d. v. s. en träl. Sydslaverna säga att „en gäst och en fisk lukta på tredje dagen“. I Marocko räcker „Profetens gästfrihet“ i tre dagar, och den första natten är främlingen „Guds gäst“. Då

jag kom till någon höfdingeborg bland berberna i Atlasbärgen undfägnades jag vanligen med ett eller flere får den första aftonen; nästa dag var min värd mindre liberal; och på tredje dagen fann jag det vara rådligast att bryta upp. Men om ock af kort varaktighet är gästfrihetens plikt så mycket mer bindande; och i många fall har den i anmärkningsvärd grad associerats med religionen. I hinduernas heliga böcker omtalas gästfriheten alltjämt som en religiös plikt af första ordningen. I en af dem säges det: „Den som icke ger föda åt gudar, gäster, anförvanter, de aflidnes andar och sig själf, han lefver icke ehuru han andas“. Enligt Hesiodos är Zeus vredgad på den, som förolämpar en skyddsökande eller en gäst, och hemsöker honom med ett svårt straff. Plato säger att enhvar i sitt förhållande till främlingar bör besinna, att en främling står mera direkt under gudomens skydd än en medborgare. „Främlingens skyddsande och gud, som följer Zeus i spåren, är mäktig; därför bör den som har i sig en gnista af försiktighet undvika att försynda sig mot en främling.“ Liknande åsikter voro rådande i Rom. I egenskap af gäst åtnjöt främlingen religionens skydd; *dii hospitales*, gästvänskapsgudarne, och Jupiter själf vakade öfver honom, hvarför plikterna mot en gäst ansågos vara än mer bindande än plikterna mot en släkting. I Talmud framställes gästfriheten som den viktigaste beståndsdel af gudstjänsten, såsom en plikt af samma betydelse som plikten att hedra fader och moder. Muhammed sade: „Enhvar som tror på Gud och uppståndelsen måste ära sin gäst“.

Att en rättslös främling, hvilken eljes saknar alla mänskliga rättigheter, hvilken hatas som en fiende och jagas som ett villebråd, åtnjuter sådana utomordentliga privilegier i egenskap af gäst, är säkerligen en af de sällsammaste anomalier, som sedernas historia har att uppvisa. Man har påstått att gästfriheten är en nödvändig sed i ociviliserade länder, som sakna härbärgen för resanden, och att det är en klokhetsregel att vara vänlig mot den resande främlingen då den som är ens gäst i dag kan

bli ens värd i morgon. Men äfven om andra orsaker ligga till grund för gästfriheten, står det utom allt tvifvel, att dess mest fordrande bud och den vikt, som tillmättes dem, härröra ur magiska föreställningar.

Den främmande gästen kan hämta med sig lycka och välsignelse. Under de första dagarna af mitt uppehåll i Demnat bland berberna i Stora Atlasbergen påstodo infödingarna, trots deras fientlighet mot alla européer, att de voro rätt belättna öfver min ankomst emedan jag hämtat med mig regn och billigare pris på matvaror; och de arabisktalande bergsborna i norra Marocko försäkrade, att jag hade „lyckobringande fotknölar“ emedan, efter det jag slog mig ner bland dem, deras by hade täta besök af scheriffer, föregifna ättlingar af profeten, som alltid äro högt värderade gäster på grund af den helighet, *baraka*, hvarmed de antagas vara i högre eller lägre grad utrustade. Främlingen kan vara en källa till välgång antingen ofrivilligt såsom en bärare af lycka eller ock genom sina välönskningar; och det finns allt skäl att förmoda, att om han behandlas väl, han ger sin välsignelse i gengäld. Det är sålunda icke att undra på om en främling ofta är en välkommen gäst. Då en främling inträder i en kalmuckhydda, säger Bergmann, bli alla i hyddan förtjusta, emedan de betrakta hans ankomst som en oväntad lycka för familjen. Om en viss betydelse tillmättes välsignelser, som uttalas af en vanlig dödlig, måste detta så mycket mer vara fallet med välsignelser, som uttalas af en främling. Ty den obekanta främlingen, liksom allting som är obekant och främmande, väcker hos vidskepligt folk föreställningen om någonting öfvernaturligt. I den indiska, grekiska och romerska litteraturen nämnas gästerna näst efter gudarna såsom föremål för människornas vördnad. Aiskylos talar om en mans „gudlösa beteende mot en gud, eller en främling eller sina egna föräldrar“. I Odysén säges det, att gudarna i skepnad af främlingar från fjärran länder vandra omkring i städerna för att bevittna människornas våldsbragder och rättrådighet. I Hebréerbrevet står det skrifvet: „Förgäten icke att härbärgera

främlingar; ty därmed hafva somliga fått änglar, ovetandes, till härbärges“.

Men den besökande främlingen betraktas icke endast som en möjlig välgörare, utan äfven som en möjlig källa till olycka. Man tror allmänt att han är väl bevandrad i svartkonster, och särskildt äro hans förbannelser fruktade. Hereros i Sydafrika anse, att ingen förbannelse är mer ödesdiger än den en främling utslungar mot dem, hvilka drifvit honom bort från sin boning. Enligt grekernas uppfattning hade gäster och skyddsökande, liksom föräldrarna och tiggaren, sina Erinyer, personifikation af deras förbannelser. Det är minst sagdt troligt, att den „främlingens skyddsande och gud som följer Zeus i spåren“, hvarom Plato talar, likaledes var endast en konkret omtydning af en förolämpad och vredgad främlings förbannelser; och en liknande omtydningsprocess får väl anses ligga till grund för romarnes *dii hospitales*, eller gästvänskapsgudar. I indernas heliga böcker finns en sutra, hvars ändamål är att framhålla den absoluta nödvändigheten af att förpläga en gäst, emedan gästen, om han känner sig förolämpad, kan bränna huset med sin vredes lågor; „en gäst“, säges det, „kommer till huset lik en brinnande eld“.

Att den besökande främlingens förbannelser anses så fruktansvärda, har sin grund dels i föreställningen, att han är ett halft öfvernaturligt väsen, men dels också i den nära beröring, hvori han kommer med sin värd och dennes tillhörigheter. Verkan af en önskan eller förbannelse beror icke endast på den kraft den besitter från begynnelsen tack vare vissa egenskaper hos personen, från hvilken den utgår, utan äfven på det öfverförande mediet — alldeles på samma sätt som styrkan af en elektrisk stöt beror både på den elektriska strömmens ursprungliga styrka och på ledarens beskaffenhet. De bästa ledarna för välsignelser och förbannelser äro blod, kroppslig beröring, mat eller dryck. I Marocko, där gästfriheten är nationalsed, äro värdens förpliktelse på det närmaste förbundna med hvad marockanaren kallar *l'ar*, en institution af största betydelse i folkets sociala lif. Om en

person vill tvinga en annan att hjälpa sig eller att förlåta honom någon oförrätt, eller i allmänhet att bifalla till någon begäran, så gör han *l'ar* för honom. Han dödar ett får eller en ox eller en tupp vid tröskeln af hans hus eller ingången till hans tält; eller han fattar med händerna tag i personen, som han anropar, eller dennas barn eller hästen på hvilken han rider; eller han berör den andre med sin turban eller med ett veck af sin kapp. Kortligen han upprättar på ett eller annat sätt en ledning mellan sig och den person, på hvilken han vill utöfva tvång, för att genom denna förbindelse kunna öfverföra på honom sina önskningar eller villkorliga förbannelser. Man tror allmänt, att om en person, som på detta sätt anropas, icke villfar den framställda bönen, denna persons egen välfärd står på spel och att faran är särskildt stor om ett djur slaktats vid ingången till hans boning och han stiger öfver blodet eller endast får sikte därpå. Blodet eller den direkta beröringen antages öfverföra på den andra personen en konditionell förbannelse: „Om du icke gör hvad jag önskar, förbannad vare du då, då må du dö eller ditt barn dö, eller någon annan svår olycka drabba dig“. Af samma anledning måste ägaren af ett hus eller tält för sin egen skull hjälpa enhver som tager sin tillflykt dit, ty genom att befinna sig i hans bostad är den skyddssökande i intimaste beröring med honom. Förpliktelsen mot främlingen blir än mera bindande, så snart värden ätit tillsammans med sin gäst; ty därigenom att två personer äta tillsammans, upprättas ömsesidigt mellan dem den ledning, som erfordras för förbannelsers öfverförande. Om i Marocko två personer vilja ingå med hvarandra ett bindande kontrakt, bege de sig till en helgongraf och intaga där föda tillsammans. Meningen med detta bruk framgår tydligt af uttrycket, att „maten skall bestraffa“ den, som bryter kontraktet. Ställets helighet ökar endast den konditionella förbannelsens verkningskraft, men dess vehikel, den egentliga bestraffaren, är maten som ätits, därför att den gömmer i sig en villkorlig förbannelse.

De föreställningar, som ligga till grund för dessa bruk, äro helt säkert icke inskränkta till Marockos araber och berber, utan få väl antagas vara orsaken till liknande bruk hos flere andra folk. Bland infödingarna på Fiji-öarna fordrar seden, att en person t. o. m. med fara för sitt eget lif skall försvara en främling, som satt foten öfver tröskeln till hans hus; men innan främlingen inträdt i huset eller sedan han lämnat det, är det tillåtet att plundra eller döda honom efter behag. Om bland Kandhs i Indien en person lyckas smyga sig in i sin fiendes boning kan han känna sig lugn, ty medan han uppehåller sig där får hans värd icke kröka ett hår på hans hufvud. Bland Arabiens beduiner kan en främling ställa sig under en persons skydd genom att beröra repen på hans tält. De anse dessutom att om två personer „åta salt“ tillsamman, uppkommer därigenom ett vänskapsband dem emellan; men inom några stammar är det nödigt att förnya den gemensamma måltiden en gång i dygnet, emedan, som de säga, saltet eljes icke mera funnes i magen.

Vi kunna nu förstå att den ytterliga artighet, som visas en gäst, och de företrädesrättigheter, som medgifvas honom, äro till stor del beroende icke endast på hoppet om hans välsignelser, utan än mera på fruktan för hans vrede. Vi kunna också förstå hvarför gästfrihetens plikt är af så kort varaktighet. Ju mera man vänjer sig vid främlingen, desto mindre öfvernaturlig förefaller han en, desto mindre fruktar man hans förbannelser, desto mindre uppskattar man hans välsignelser. Och härtill kommer naturligtvis också föreställningen, att det är obilligt af honom att lefva på sin värds bekostnad längre än nödvändigheten fordrar.

Nära besläktad med gästfrihetens sed är åtminstone i vissa fall asylrätten, som förekommer hos folk på vidt skilda kulturstadier. I Marocko, där heliga ställen skänka en fristad äfven åt de svåraste förbrytare, som taga sin tillflykt till dem, står den skyddssökande i det affidna helgones beskydd på samma grunder som en gäst beskyddas af sin värd. Genom att komma i beröring med en hel-

gongraf kan man på helgonet öfverföra konditionella förbannelser, likaså väl som man kan öfverföra sådana på en människa genom att beträda hennes boning. Helgonet *måste* hjälpa den skyddsökande. Det är fullt ut lika vanligt att göra *l'ar* för aflidna helgon som att göra det för lefvande människor. Då en marockan söker hjälp hos ett helgon går han till dess graf och slaktar där ett djur. Detta är *l'ar* för helgonet, hvarigenom han hoppas tvinga helgonet att hjälpa honom. På samma gång lofvar han helgonet, att om det villfar hans begäran, han skall hembära det en offergåfva. Denna utlofvade gåfva som kallas *wá'da*, kan också bestå i ett slaktoffer, och det sålunda offrade djuret ätes då af helgonets jordiska representanter, dess ättlingar eller uppsyningsmannen öfver helgongrafven, hvaremot det först såsom *l'ar* offrade djuret icke är afsedt att ätas, belastadt som det är med en konditionell förbannelse. Samma tanke, som ligger till grund för asylrätten i Marocko, återfinnes hos de gamla grekerna. Aiskylos lägger följande ord i munnen på Apollo, då denne tillkännager sin afsikt att bistå Orestes: — „Förskräcklig både för människor *och gudar* är en skyddsökandes vrede, då han afsiktligen lämnas i sticket“.

Människor uttala konditionella förbannelser icke allenast öfver andra människor utan äfven öfver sig själfva. Eden är väsentligen en villkorlig själföfbannelse, en förbannelse, genom hvilken en person nedkallar öfver sig något ondt, för den händelse att hvad han säger icke är sant eller att han sviker ett löfte han afger. Liksom fallet är med hvarje annan förbannelse är äfven edens verkningskraft ursprungligen helt och hållet af magisk natur, d. v. s. den beror på den magiska kraften i de uttalade orden. För att ladda dessa med magisk kraft användas flere olika metoder. En mycket vanlig metod är att, då eden afläggas, sätta sig i materiell beröring med något heligt föremål. Iowa-indianerna svära vid en helig sten, som är inlindad i sju djurskinn. Infödingarna i Palembang på Sumatra svära vid en gammal helig knif. Hinduerna svära med Gangesvatten i sina händer eller beröra en

bramins ben, då de aflägga en ed. I Marocko erhåller en ed magisk kraft från beröringen med eller närvaron af allehanda liflösa föremål, djur eller människor, som äro utrustade med *baraka*, helighet, såsom en moské, en sädesstack, en fårhjord, en häst eller en scheriff. Muhammedanerna svära också på Koranen, liksom protestanterna på bibeln. I medeltiden brukade eder afläggas vid helgonreliker, och så viktig ansågs beröringen med dessa föremål vara för att själförbannelsen i händelse af mened skulle gå i verkställighet, att ringa betydelse tillmättes en ed, som aflades utan sådan beröring. I England, där den som begår ed skall kyssa Bibeln, är man vid afläggandet af vittnesed, noga uppmärksam på att vittnet som svär icke i smyg må kyssa sitt finger. Ett annat sätt att tillföra eden öfvernaturlig kraft är att i densamma inblanda namnet på en gud och att gifva den formen af en bön. Denna metod har tillgripits redan af många vilda folk. Äfven då eden sålunda har formen af en åkallan, kan den dock fortfarande bibehålla i hufvudsak sin magiska karakter; i Marocko äro sådana eder, i hvilka Allah anropas, i allt annat fullkomligt lika sådana, i hvilka han alls icke nämnes. Men ju mera tron på magin har rubbats, ju mera det talade ordet har afklädts den mystiska kraft, som tillskrifvits det af människor hvilka sammanblandat ord med fakta, desto mer har det religiösa elementet blifvit förhärskande i eden. Uppfyllelsen af själförbannelsen har gjorts beroende af den åkallade gudomens fria vilja och betraktas som ett straff tillfogadt af denna, äfven om de gamla magiska formerna fortfarande bibehållits och icke alldeles förlorat sin makt öfver sinnena.

Bruket att åkalla en gud vid afläggandet af en ed eller ett löfte har gjort, att redan hos många vilda stammar, men särskildt bland antikens och orientens kulturfolk, vissa gudar kommit att framstå såsom väktare af sanning och trohet. Vi ha all anledning att förmoda att en sådan gud icke i början åkallades därför, att han skulle ha ansetts särskildt intressera sig för dessa dygder, utan att fastmer hans intresse för dem blifvit ett attribut till

hans karaktär därigenom, att han ofta åkallats i eder. Och då afläggande af ed sedan urgamla tider varit ett bruk vid rättegångstillfällen, har anropandet af en gud vid sådana tillfällen äfven bidragit till att göra honom till en rättvisans väktare. Eden är då ofta förbunden med en ordalie. Men lika litet som eden är ordalien ursprungligen grundad på föreställningen om en allvetande, allsmäktig och rättvis gud, som skyddar den oskyldige och bestraffar den skyldige. Ordalien är i regeln ett komplement till en vare sig uttalad eller underförstådd ed eller besvärjelse, som har afseende på en misstänkt persons skuld eller oskuld; dess egentliga ändamål är att sätta i verkställighet besvärjelsen eller själfbesvärjelsen för att bevisa misstankens riktighet eller oriktighet. „Må ofärd drabba mig om jag icke talar sanning“, är en ed. „Må denna dryck, som jag dricker, förgifta mig om jag icke talar sanning“, är en ed, kompletterad med en ordalie, om personen som uttalar den på samma gång intar drycken. Men liksom eden småningom förvandlats till en åkallan af en gud har äfven ordalien från att ursprungligen ha varit en rent magisk handling förvandlats till en gudsdöm därigenom, att en gud har anropats, först endast för att tillföra handlingen magisk kraft, men på ett senare stadium för att af fri vilja uppdaga den skyldige. Sålunda har i flere fall magin äfven indirekt, genom att påverka de religiösa föreställningarna, kommit att utöfva inflytande på rättsbegreppen.

Edv. Westermarck.

